

Siyer Coğrafyası'nın Önemli Bir Dinî Zümresi Olarak Sâbiîlik

﴿إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَالَّذِينَ هَادُوا وَالصَّابِئِينَ وَالنَّصَارَى
وَالْمَجُوسَ وَالَّذِينَ أَشْرَكُوا إِنَّ اللَّهَ يَفْصِلُ بَيْنَهُمْ يَوْمَ
الْقِيَامَةِ إِنَّ اللَّهَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ شَهِيدٌ﴾

*“Müminler, Yahudiler, Sâbiîler, Hristiyanlar, Mecûsiler
ve Müşrik olanlara gelince, muhakkak ki Allah, bunlar
arasında kıyamet gününde (ayrı ayrı) hükmünü
verir. Çünkü Allah her şeyi hakkıyla bilendir.”*

(Hac, 22/17)

HİRA

- ❖ Sâbiîlik ne demektir?
- ❖ Mekkeliler neden ilk Müslümanlara Sâbiî ifadesini kullanmışlardır?
- ❖ Sâbiîler kimlerdir? İslâm alimleri onlar için neler söylemişlerdir?
- ❖ Sâbiîlik'in temel inanç esasları nelerdir?
- ❖ İman ettikleri kutsal metinler var mıdır? Varsa bunlar nelerdir?

Kur'ân-ı Kerîm'in ifade ettiği dinî zümrelerden bir tanesi de Sâbiilerdir. Kur'ân'ın nüzûl ortamı olan Siyer Coğrafyası'nda, bu zümrenin yerini tespit etmek, kimler olduğunu bilmek, dinî düşünce ve yaşayışlarının neler olduğunu ortaya koymak, en başta bu ifadenin geçtiği âyetlerin doğru anlaşılmasını sağlayacak ve nübüvvetin ortaya çıkıp geliştiği zeminin ne tür dinî unsurlardan oluştuğunu kavramamıza da yardımcı olacaktır.

Öncelikle Sâbiî kelimesinin menşei ve anlamı üzerinde duralım. İslâm alimlerinin büyük bir bölümü Sâbiî kelimesinin Arapça olduğunu söylerken başta İbnü'n-Nedîm (v. 385/995) olmak üzere bir kısım alimler ise kelimenin Mandence^[1] olduğunu ifade etmişlerdir. Kelimenin Arapça asıllı olduğunu iddia edenler, ya *sab* veya *sabv* kökünden türetildiğini söylemişlerdir. *Sab*, dönme ve değiştirme; *sabv* ise meyletme ve çocukluğa dönme anlamlarına gelmektedir.^[2] Kelimenin Mandence olduğunu söyleyen İbnü'n-Nedîm, *sabaa* kökünden alınmış olduğunu ifade etmektedir. Bu kökün anlamı ise vaftiz olma ve yıkanmadır.^[3]

Daha sonraları İslâm alimleri bu kök manalarına uygun bir şekilde Sâbiî kelimesine farklı anlamlar vermişlerdir. Mesela; Fahreddin er-Râzî, (v. 606/1209) “bir dinden çıkıp diğer bir dine girme” veya “haktan batıla meyletme” anlamı verirken,^[4] Ebû Hayyan (v. 746/1345) “meşhur bir dinden çıkıp diğer bir dine girme” manasına geldiğini söylemişlerdir.^[5] Bu anlamlardan dolayı Kureyş ahalisi, gerek Hazreti Peygamber'e (sas), gerek iman eden ilk Müslümanlara, mevcut dini yapıyı kabul etmeyip yeni bir din olan İslamiyet'e girdiklerinde onlara Sâbiî demişlerdi.^[6] Yine Arapların meşhur kabilelerinden biri olan Benî Cezime kabilesi Müslüman oldukları zaman, “İslâm olduk” manasında “*saba'na, saba'na*” diye haykırmışlardı.^[7]

[1] Irak bölgesinde yaşayan Mandenlerin dilidir. Bkz. Cerrahoğlu, “Kur'ân-ı Kerîm ve Sâbiiler”, A.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi, IX, 108, 109.

[2] Zemahşeri, *Esâsü'l-Belâğa*, I, 532; Taberî, *Camiu'l-Beyan*, I, 455.

[3] İbnü'n-Nedîm, *el-Fihrist*, s. 496.

[4] er-Râzî, *Mefatihü'l-Gayb*, III, 56.

[5] Ebû Hayyan, *Tefsiru Bahri'l-Muhit*, I, 401.

[6] Elmalılı Hamdi Yazır, *Hak Dini Kur'ân Dili*, I, 314.

[7] İbn Manzûr, *Lisanü'l-Arab*, VII, 267.

Ancak bu kelimenin müşrikler tarafından Müslümanlar için kullanılmamasından Müslümanların pek hoşnut olmadıklarını ve bu ifadeyi duyduklarında reddettiklerini görmekteyiz. Mesela; Hz. Ömer, Müslüman olduğu zaman Cemil b. Ma'mer el-Cumahî, Kureyş'e bu büyük haberi duyurmak için: "Ey Kureyş bakınız; Ömer b. Hattâb, Sâbiî olmuştur." diye bağırdığında Hz. Ömer ona: "Yalan söylüyorsun ben Sâbiî değil, Müslüman oldum." demiştir.^[8] Yine Benî Hanîfe kabilesinin lideri olan Sümâme b. Üsâl Müslüman olunca ona "Sâbiî mi oldun?" diye sorulmuş, o da cevaben: "Sâbiî değil, Müslüman oldum." demiştir.^[9] Bu örneklerden de anlaşıldığı gibi Müslümanlar bu kelimenin kendileri için kullanmasından pek hoşlanmıyorlardı.

Sâbiîler Kimlerdir?

Sâbiîlerin kimler olduğu konusu tarih boyunca epey tartışılmış ve birçok farklı görüşlerin ileri sürülmesine neden olmuştur. Kaynaklarımızda bazen birbirine yakın, bazen birbirinden tamamen uzak nice dini topluluklar Sâbiî diye isimlendirilmişlerdir. Söylenenlerin tamamını buraya almaya imkân yoktur ancak temel düşünceleri şöyle bir tasnif edersek şu sonuçları elde ederiz:

Abdullah b. Abbas'a (v. 68/688) göre Sâbiîlik bir Hristiyan mezhebidir. Ancak onların kestikleri yenilmez ve kadınları ile evlenilmez.^[10]

Mücâhid b. Cebr'e (v. 103/721) göre Sâbiîlik; Yahudilik ve Mecûsîlik arasında bir dindir.^[11]

Ziyad b. Ebih^[12] (v. 53/673), önceleri Sâbiîlerin peygamberlere inanan, günde beş vakit namaz kılan dinî bir zümre olduğunu zannederek onlardan cizye kaldırmayı düşünmüş ancak daha sonra onlarla karşılaşınca yıldızlara taptıklarını görmüş, bu fikrinden vazgeçmiştir.^[13]

[8] İbn Hacer, *el-İsâbe*, I, 280.

[9] Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, XV, 517-519.

[10] İbnü'l-Cevzi, *Zadü'l-Mesîr*, I, 93; Taberî, *Camîu'l-Beyan*, I, 455.

[11] Taberî, *Camîu'l-Beyan*, I, 455.

[12] Ziyad b. Ebih, Emevilerin Irak valisidir. Önceleri Hz. Ali taraftarı iken, daha sonra Şam valisi Muaviye'nin yanında yer almıştır. Çok zeki, askeri kabiliyeti oldukça iyi, idarecilik vasfı güçlü olan biridir. Arapların dört dâhisinden biri kabul edilir. (Diğer üçü, Muaviye b. Ebi Süfyan, Amr b. Âs ve Muğire b. Şu'be'dir.) Bkz. İbnü'l-Esir, *el-Kâmil*, III, 235-335; İbn Asâkir, *Tarihü Dimaşk*, XIX, 162-209.

[13] Taberî, *Camîu'l-Beyan*, I, 456.

Katâde b. Diâme'ye (v. 117/735) göre Sâbiiler; meleklerle tapan, Zebûr'u ilahî kitap olarak kabul eden, beş vakit namaz kılan ve güneşe tazimde bulunan bir dini topluluktur.^[14]

Ebû Hanîfe'ye (v. 150/767) göre ise Sâbiiler, Zebûr'u ilahî kitap olarak benimsedikleri için Ehl-i Kitap'tırlar. Bundan dolayı onların kestikleri yenilebilir, hanımları ile de evlenilebilir. Ancak İmam Ebû Yûsuf (v. 182/798) ve İmam Muhammed (v. 189/805) onların, yıldızlara taptıkları için Ehl-i Kitap'tan sayılamayacaklarını belirtmişlerdir.^[15]

Ahmed b. Hanbel'e (v. 241/855) göre Sâbiiler; Yahudilik veya Hristiyanlığın bir mezhebi olarak kabul edilmelidir.^[16]

Hamza el-İsfahânî'ye (v. 360/971) göre Sâbiiler; Harran ve Ruha (Urfa) bölgesinde yaşayan Keldânîlerdi. Tarih içerisinde bu ismi bırakıp Sâbiiler ismini almışlardır.^[17]

Ebû Bekir el-Cessâs'a (v. 370/981) göre Sâbiiler, kendilerine özgü dinleri olan bir topluluktur. Harran Sâbiileri ve Vâsit civarında yaşayan Batâih Sâbiileri diye iki kolları vardı ve bu kolların birbirlerinden biraz farklı inanç sistemleri oluşmuştu.^[18]

İbnü'n-Nedîm'e (v. 385/995) göre Sâbiiler; Irak bölgesinde yaşayan, vaftiz olan, tuz ve yağ dışında yediklerini yıkayan bir dinî zümredir.^[19]

eş-Şehristânî'ye (v. 548/1153) göre Sâbiiler, kendilerini Hz. İbrâhim'e nispet eden Hanîflerdir.^[20]

İbn Hazm'a (v. 456/1064) göre Sâbiiler; Hz. İbrâhim'e inanmayan, kendilerini Hz. Nûh'a ve Hz. Şit'e nispet edenlerdir.^[21]

Günümüzde 80 ila 10.000 civarında bir nüfusa sahip Güney Irak'ta yaşayan, oldukça zengin bir dinî literatüre sahip olan bir dini topluluktur.^[22]

[14] İbn Kesîr, *Tefsîrû'l-Kur'âni'l-Azim*, II, 365.

[15] Ebû'l-Leys es-Semakandî, *Tefsîrû'l-Semerkandî*, I, 124, 125.

[16] İbn Kudâme, *el-Muğnî*, XIII, 203, 204.

[17] Hamza el-İsfahânî, *Tarîhu Sinî Mülûki'l-Arz ve'l-Enbiyâ*, s. 7.

[18] el-Cessas, *Ahkâmü'l-Kur'ân*, III, 367, 368.

[19] İbnü'n-Nedîm, *el-Fihrist*, s. 340, 341.

[20] Ferid Vecdi, *el-Milel ve'n-Nihal*, II, 76.

[21] İbn Hazm, *el-Fasl*, I, 84.

[22] Şinasi Gündüz, "Sâbilik", *DİA*, XXXV, 344.

Temel İnançları

Kendilerini Sâbiî diye isimlendiren dini zümrelerin inançları da çok çeşitlidir.^[23] Ancak en temel unsurları ile inançları şöyle tasnif edilebilir:

- Başka dinlerden etkilenerak onlardan aldıkları bazı ibadetleri kısaltıp veya kısmen değiştirip uygulamaları
- Meleklerle farklı bir anlam yükleyerek onları ikinci dereceden ilah görmeleri
- Yıldızlara çeşitli kutsiyetler atfederek onlara tazim ve ibadet etmeleri
- Kendi elleri ile yaptıkları ve yine kutsiyet atfettikleri çeşitli putlara tapmaları
- Kendilerini Hz. Yahyâ'ya nispet ederek vaftiz geleneğini sürdürmeleri

Mukaddes Kitapları

Sâbiîlerin kendilerine mukaddes kitaplar olarak edindikleri metinlere dair Şinasi Gündüz Hoca şu ifadelere yer vermektedir:

“Sâbiîlerin kutsal kitapları yazılı metinler ve sır metinleri şeklinde iki grupta toplanabilir. Yazılı metinler de temel kutsal kitaplar, esoterik (gizli) özelliğe sahip metinler divan, şerh ve tefsirler, astrolojik metinler, büyü ve sihir yazmaları diye ayrılabilir. Sâbiî kutsal kitapları arasında temel kitaplar; *Ginza*, *Draşyad Yahyâ* ve *Kolasta*'dır. *Ginza* (hazine) yaklaşık 600 sayfadan oluşur. Âdem'in kitabı şeklinde de adlandırılan bu kutsal kitap çeşitli dualar, teoloji, mitoloji, ölüm ve ölüm sonrası hayat vb. konuları ihtiva eder. *Draşyad Yahyâ*, büyük ölçüde Hz. Yahyâ'yı ve öğretilerini konu alır. *Kolasta* (koleksiyon ya da övgü) gusül, âyin yemekleri vb. ibadetlerle ilgili dua ve uygulamaları içerir. Sâbiîlerin kutsal metinleri Mandencedir. Günlük hayatta Arapça konuşan Sâbiîler, Mandenceyi genelde yalnız ibadet dili olarak kullanırlar. Bu dili okuyup yazabilme ayrıcalığı ise yalnızca rahiplere aittir. Bununla birlikte son zamanlarda Mandenceyi günlük dil olarak yeniden canlandırma yönünde bazı girişimler bulunmaktadır.”^[24]

[23] Bkz. Cerrahoğlu, “Kur'an-ı Kerim ve Sâbiîler”, *A.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi*, IX, 106, 107.

[24] Gündüz, “Keşiş”, *DİA*, XXV, 342.

Sâbiilerin kutsal kitapları hakkında biraz daha detaylı bilgiler veren İsmâil Cerrahoğlu Hocamız ise o kitapları şöyle tasnif etmiştir:

- a. *el-Kinza Rabba*: İnanışlarına göre bu kitabın Âdem'e (as) indirilmiştir. Eserin tarihi hususunda Sâbiiler ihtilaf etmektedirler. Bu kitaptaki bahisler mahlukatın yaratılışına kadar varır.
- b. *Yahyâ'nın talimatını ihtiva eden kitap*: Bu kitap Hz. Yahyâ'nın hayatını ihtiva eder. Bugün elimizde mevcut olan İncillere benzer. Gezegen ve yıldızlardan da bahisler vardır.
- c. *Ferah kitabı*: Nikâh esnasında ve evlenme merasimlerinde kullanılan bir kitabdır.
- d. *Nefisler kitabı*: Cenaze merasimi ve ölümlere telkin kitabıdır. Defnin keyfiyeti, ağlamanın haram olmasının sebepleri ve meâd'a ait meselelerden bahseder.
- e. *Zor sefer kitabı*: Bazı ruhânîlerin kıssalarından bahseder.
- f. *Burçlar hakkındaki kitap*: Şahısların doğumlarıyla alakalıdır. Her şahıs doğduğu burca göre isim alır ve bu isim onlar indinde gizli kalır.
- g. *Dini neşide ve zikirler kitabı*: Namaz ve diğer ibadetlerinde okudukları zikirleri ihtiva eder.
- h. *İnsan vücudunun terkiib ve teşrihi kitabı*: İnsan vücudu ile alakalı bilgileri içerir.

Bunlardan başka içtimai adabları ve mâbedleri hakkında bilgi veren kitaplara da sahip oldukları söylenmektedir. Onlar, kitaplarını yabancılara göstermeyi kendilerine haram sayarlar.^[25]

Yasaklar (Haramlar)

Sâbiiler için yapılması yasak olan şeylerin başlıcaları şunlardır:

- Nefsi müdafaa dışındaki öldürmeler
- Zina ve livata
- Sarhoş oluncaya kadar içki içmek ve kumar oynamak
- Sünnet olmak
- Yeminden dönmek

[25] Cerrahoğlu, "Kur'an-ı Kerim ve Sâbiiler", A.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi, IX, 111, 112.

- Diğer dinlere mensup olanlarla aynı sofrada yemek yemek
- Cenabet hâlindeyken yemek ve içmekle meşgul olmak
- Mavi elbise giymek
- Yol kesmek
- Temiz bir kadına iftira etme
- Bayramlarda ve pazar günleri iş yapmak
- Yalan yere şahitlik yapmak
- Fitne, gıybet ve koğuculuk yapmak
- Ribâ/faiz almak ve vermek
- Müddeti geçtiği hâlde borcunu vermemek
- Emanete ihanet etmek
- Sakal ve bıyığı kesmek (Bazıları baştaki saçı kısaltmaya müsaade ederler.)^[26]

Kur'ân-ı Kerîm'de Sâbiîlik

Kur'ân-ı Kerîm'de Sâbiîlik kavramının nasıl geçtiğine bakarsak üç âyette bu kavramın geçtiğini görürüz. Bu üç âyeti, nüzûl sırasına göre burada aktaralım:

“Müminler, Yahudiler, Sâbiîler, Hristiyanlar, Mecûsîler ve müşrik olanlara gelince, muhakkak ki Allah, bunlar arasında kıyamet gününde (ayrı ayrı) hükmünü verir. Çünkü Allah her şeyi hakkıyla bilendir.”^[27]

“Şüphesiz Müminlerden, Yahudilerden, Hristiyanlardan ve Sâbiîlerden Allah'a ve ahiret gününe inanıp sâlih amel işleyenler için Rabpleri katında mükâfatlar vardır. Onlar için herhangi bir korku yoktur onlar üzüntü çekmeyeceklerdir.”^[28]

“Müminler ile Yahudiler, Sâbiîler ve Hristiyanlardan Allah'a ve ahiret gününe (gerçekten) inanıp iyi amel işleyenler üzerine asla korku yoktur; onlar üzülecek de değillerdir.”^[29]

[26] Cerrahoğlu, “Kur'ân-ı Kerîm ve Sâbiîler”, A.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi, IX, 112.

[27] Hac, 22/17.

[28] Bakara, 2/62.

[29] Mâide, 5/69.

Anlam ve mesajları birbirlerine çok yakın olan bu üç âyetten biz şu neticeleri çıkarabiliriz:

1. Sâbiiler ifadesini kullanan üç âyet de Medine'de inmiştir. Böyle olunca Sâbiiler kavramı ile kastedilenlerin, Mekke'de müşriklerden yüz çevirip İslâm'a giren ilk Müslümanlar olmadığı anlaşılmaktadır.
2. Üç âyette Müminler, Yahudiler, Hristiyanlar, Mecûsiler ve müşrikler sayılırken ayrıca Sâbiiler denmesi, Sâbiilerin bu beş dini zümreden ayrı bir topluluk olduğunu gösterir.
3. Özellikle Bakara Sûresi 62 ve Mâide Sûresi 69. âyette; Allah'a inanan, salih amel işleyip karşılığında da cenneti kazananlar arasında sayıldığına göre bu âyetlerde anılan Sâbiiler, tarihte meleklerle ya da yıldızlara tapan müşrik bir kavim değil; Allah'ın birliğine inanan, yalnız O'na tazim eden bir kavim olduklarına işaret eder.
4. Nüzûl sürecinde ilk olarak nâzil olan âyet Hac Sûresi 17. âyette: **“Muhakkak ki Allah, bunlar arasında kıyamet gününde (ayrı ayrı) hükümünü verir.”** demektedir, Bakara Sûresi 62 ve Mâide Sûresi 69. âyette ise bu hükmün neye göre verileceği beyan edilerek: **“Allah'a ve ahiret gününe inanıp sâlih amel işleyenler için Rabpleri katında mükâfatlar vardır.”** buyrulmaktadır.
5. Âyetlerde Sâbiilerin diğer din mensupları arasında sayılması, onların Ehl-i Kitap oldukları anlamına gelmemektedir. Çünkü Hac Sûresi 17. âyette görüldüğü gibi Mecûsiler ve müşrikler de ayrıca sayılmıştır. Dolayısı ile âyetlerde sayılan altı dinî zümre, Arapların tanımış oldukları din mensuplarının isimlerinin anılmasından ibarettir.
6. Netice olarak, âyetlerin muhatap olarak saydığı Sâbiiler, kendilerine özgü hususi dinleri olan bir zümredir. Bunlar Kur'an'ın nâzil olduğu dönemde vardılar ve isimlerinden söz ettiriyorlardı. Şimdi kendilerini Sâbiî diye isimlendiren dini grupların onlarla alakası yoktur. Ancak Kur'an'ın evrensel mesajı göz önünde bulundurulursa âyetlerde ifade edilen Sâbiilerin, sayılan beş dini zümrenin dışında kalan farklı, müstakil bir dinî grup/zümre olduğu söylenebilir.

Âyetler Üzerine Bir Mülhaza

Sâbiilere değinen bu üç âyet, Kur'ân'ın diğer âyetleri dikkate alınmayarak bazıları tarafından Yahudi ve Hristiyanların cennete gireceklerine delil olarak kullanılmıştır.^[30] Kur'ân'ın en büyük müfessiri, bizzat Kur'ân'ın kendisi olduğu için bir hüküm çıkarılacağı zaman o mesele ile alakalı tüm âyetlerin bütüncül bir nazarla okunması şarttır. Kur'ân'ın Ehl-i Kitap'a değindiği âyetler oldukça fazladır. Özellikle onların inançlarını değerlendiren âyetlerden birkaçını burada örnek olarak vermek gerekirse, şunları verebiliriz:

“İbrâhim, ne Yahudi idi ne de Hristiyandı. Ancak, o hanîf (muvaahid) bir Müslümandı, müşriklerden de değildi.” ^[31]

“Andolsun ‘Şüphesiz Allah, Meryem oğlu Mesih’tir.’ diyenler küfre düşmüştür De ki: ‘O eğer Meryem oğlu Mesih’i onun annesini ve yüzündekilerin tümünü helak (yok) etmek isterse Allah’tan (bunu önlemeye) kim birşeye malik olabilir? Göklerin yerin ve bunlar arasındakilerin tümünün mülkü Allah’ındır; dilediğini yaratır Allah herşeye güç yetirendir.”^[32]

“Andolsun ‘Şüphesiz Allah Meryem oğlu Mesih’tir.’ diyenler küfre düşmüştür Oysa Mesih’in dediği şudur: ‘Ey İsrâiloğulları benim de Rabbim sizin de Rabbiniz olan Allah’a ibadet edin Çünkü O kendisine ortak koşana şüphesiz cenneti haram kılmıştır onun barınma yeri ateştir. Zulmedenlere asla bir yardımcı yoktur.”^[33]

“Yahudiler: ‘Üzeyr, Allah’ın oğludur.’ dediler, Hristiyanlar da: ‘Mesih, Allah’ın oğludur.’ dediler. Kendi ağızlarının sözüdür bu. Kendilerinden önce inkâr edenlerine sözlerine benzetme yapıyorlar. Allah onları kahretsin! Nasıl da geri yüz çevriliyorlar!”^[34]

“Allah’ın yanında hahamlarını ve ruhbanlarını da rabbler edindiler. Meryem oğlu Mesih’i de öyle. Oysa kendilerine, tek olan Allah’tan başkasına ibadet/kulluk etmemeleri emredilmişti. Bir olan Allah’tan başka ilah yoktur. Onların ortak koştukları şeylerden münezzehtir.”^[35]

[30] Süleyman Ateş, “Cennet Kimsenin Tekelinde Değildir”, *İslâmî Araştırmalar*, Yıl 1989, III, s.1.

[31] Âl-i İmrân, 3/67.

[32] Mâide, 5/17.

[33] Mâide, 5/72.

[34] Tevbe, 9/30.

[35] Tevbe, 9/31.

Tekrardan biz konumuz olan üç âyete dönersek “Bu âyetler nasıl anlaşılmalı ve bu âyetlerdeki kurtuluş vaadi nasıl doğru kavranmalıdır?” sorularına cevap aramalıyız. Elmalılı Hamdi Yazır, Mâide Sûresi 69. âyetin tefsirinde bu konu ile alakalı şöyle demektedir:

“Görülüyor ki bir benzeri Bakara Sûresi'nde geçen bu âyette önce iman edenler, sonra Yahudiler, Hristiyanlar, Sâbiiler diye dört sınıf zikredilmiş, bu şekilde Yahudiler, Hristiyanlar, Sâbiiler; müminlere karşılık, müminden başka olarak gösterilmiş; sonra Allah'a, ahirete iman edip güzel amel yapanların korku ve hüzünden kesin olarak âzâde olacakları da müjdelenmiştir. Bundan ise bu vaad ve müjdenin bu dört sınıftan ancak müminlere mahsus olduğu ve Yahudiler, Hristiyanlar, Sâbiiler bu üçünün bu müjdeden hariç buldukları ve bununla beraber, bunlar da iman ederlerse müminler sınıfına dâhil olup aynı vaad ve müjdeye nail olacakları ve şu hâlde bunların da ümitsiz olmayıp hemen tövbekâr olarak iman ve güzel amel yapmaya girişmelerinin lüzumu anlaşılacağı açıktır. Zira ‘Mümin ve mümin olmayan her kim mümin ise bahtiyardır.’ denilince bu bahtiyarlık mümine tahsis edilmiş ve mümin olmayan istisna edilmiş olur. Ve ‘Mümin ve mümin olmayan her kim mümin olursa bahtiyar olur.’ denildiği zaman da mümin olmayana iman teklif edilmiş ve bu şart ile ona da bahtiyarlık vadolunmuş olur.” [36]

Daha sonra çok önemli izahlarda bulunan Merhum Elmalılı Hamdi Yazır, ilgili âyetlerin Kur'ân'ın diğer âyetleri ile birlikte okunmasını tavsiye etmiştir. Elmalılı'nın izahlarında verdiği iki âyet şunlardır:

“(O müminler) Sana indirilene ve senden önce indirilene inanırlar, ahirete de kesinlikle iman ederler.”[37]

“Kim Allah'ı, meleklerini, kitaplarını, peygamberlerini ve ahiret gününü inkâr ederse o uzak bir sapıklığa düşmüştür.”[38]

[36] Elmalılı Hamdi Yazır, *Hak Dini Kur'ân Dili*, III, s. 85.

[37] Bakara, 2/4.

[38] Nisâ, 4/136.

Burada dikkat edilmesi gereken en temel husus, Hâteme'n-Nebiyî'n/ Peygamberlerin sonuncusu^[39] olan Efendimiz'den (sas) önce yaşayan din mensupları, eğer temel inanç esaslarına uygun yaşamışlarsa kurtuluşu hak etmişlerdir. Ancak Hz. Peygamber'in (sas) mesajı kendilerine ulaştıktan sonra artık başka yol aramalarına imkân yoktur. O'nun (sas) getirdiği mesajlar, bu yürüyüşün son halkası ve nihai çizgisidir. Bundan dolayı son peygamberin mesajları ile kıyamete kadar gelecek olan tüm insanlık sorumludur. Elbette bu mesajları onlara duyurmak ve iletmek noktasında Ümmet-i Muhammed de vazifelidir.

Bu önemli noktayı unutmadan, şu âyetlere de meseleyi doğru anlamak için müracaat etmek gerekir:

“Peygamber, Rabbi tarafından kendisine indirilene iman etti, müminler de (iman ettiler). Her biri Allah’a, meleklerine, kitaplarına, peygamberlerine iman ettiler. ‘Allah’ın peygamberlerinden hiçbiri arasında ayırım yapmayız. İşittik, itaat ettik. Ey Rabbimiz, affına sığındık! Dönüş sanadır.’ dediler.”^[40]

“Allah’ı ve peygamberlerini inkâr edenler ve (inanma hususunda) Allah ile peygamberlerini birbirinden ayırmak isteyip: ‘Bir kısmına iman ederiz ama bir kısmına inanmayız.’ diyenler ve bunlar (iman ile küfür) arasında bir yol tutmak isteyenler yok mu? İşte gerçekten kâfirler bunlardır. Ve biz kâfirlere alçaltıcı bir azap hazırlamışızdır.”^[41]

“Kendilerine kitap verilenlerden Allah’a ve ahiret gününe inanmayan; Allah ve Resûlü’nün haram kıldığını haram saymayan ve hak dini kendine din edinmeyen kimselerle küçülerek elleriyle cizye verinceye kadar savaşın.”^[42]

“Ehl-i Kitap ve müşriklerden olan inkârcılar, içinde ebedî olarak kalacakları cehennem ateşindedirler. İşte halkın en şerlileri onlardır.”^[43]

[39] *“Muhammed, sizin erkeklerinizden hiçbirinin babası değildir. Fakat o, Allah’ın Resûlü ve peygamberlerin sonuncusudur. Allah her şeyi hakkıyla bilendir.”* Ahzâb, 33/40.

[40] Bakara, 2/285.

[41] Nisâ, 4/150, 151.

[42] Tevbe, 9/29.

[43] Beyyine, 98/6.

DÂRÜ'L-ERKAM

- ❖ Sâbiilik kelimesinin menşei ve anlamları konusunda neler söyleyebilirsiniz?
- ❖ Kur'ân-ı Kerîm Sâbiilik'ten nasıl bahsetmektedir?
- ❖ Kur'ân-ı Kerîm'in mesajları çerçevesinde günümüzde Sâbiî olarak tanımlanacak dinî zümre hangisidir?
- ❖ Kur'ân-ı Kerîm'e göre bugün yaşayan başka din mensupları, kendi dinlerinde kalarak cennete girebilirler mi?
- ❖ Âyetlerin başka âyetlerle tefsir edilmesi konusunda neler söyleyebilirsiniz?

SUFFA

- ❖ Kur'ân-ı Kerîm'in andığı dini bir zümre olarak Sâbiilik'i gerçek anlamda tanımak istiyorsan nüzûl ortamında o ifadenin ne manada kullanıldığını iyice öğrenmelisin ki yanlış kanaatlere kapı açmayasın.
- ❖ Kur'ân'ın müfesser/açıklanan bir kitap olduğu gibi, müfessir/açıklayan bir kitap olduğunu hiçbir zaman unutmamalısın ki bir âyeti anlamak için önce Kur'ân'ın rehberliğine başvurayasın.
- ❖ Kur'ân'ın nüzûl ortamının ve sürecinin, ilahî kelamın neşet ettiği zemin olduğunu hatırdan çıkarmamalı, 'Sözün anlamı, sözün bağlamındadır' ilkesine göre hareket etmelisin ki bazı hakikatleri anlamaktan mahrum olmayasın.
- ❖ Siyer Coğrafyası'nda adından bahsedilen tüm dini grupları iyice tanımalı, tarihsel süreç içerisinde ne gibi değişimler geçirdiklerini iyice anlamalısın ki onlar üzerinden verilen mesajlardan bigane kalmayasın.
- ❖ Bir mesele hakkında Kur'ân'dan delil getireceğin zaman, o mesele ile alakalı ne kadar âyet varsa bunları ortaya koymalı, Hz. Peygamber'in (sas) ve Kur'ân cemaati olan sahâbenin o konudaki uygulamalarına bakmalısın ki haddi aşacak durumlara saplanmayasın.